

Juryrapport

Anne Stoffels eerste vertaling verscheen in 1982, één jaar na de uitreiking van de eerste Aleida Schot-prijs. Sindsdien heeft ze, alleen of in samenwerking met anderen, een kleine dertig vertalingen het licht doen zien en is de Aleida Schot-prijs al twaalf keer uitgereikt, maar steeds is Anne Stoffel buiten de prijzen gevallen. Men zou zich bijna gaan afvragen of hier niet sprake is van kwade opzet van de kant van de jury. Dat is natuurlijk absoluut niet het geval. De late honorering van Anne Stoffel heeft eerder te maken met het nog immer grote aantal vertalers en vertalingen die zich verdringen om de prijs in de wacht te slepen dan met blindheid van de jury of een doelbewuste poging haar speciaal achter te stellen. Anne stond natuurlijk al lang op onze lijst, maar het was steeds of de duivel ermee speelde. Nu eens had ze de afgelopen twee jaar net geen spraakmakend boek, dan weer had ze wel een spraakmakend boek, maar was een andere vertaling net nog iets spraakmakender, zodat die met de eer ging strijken. Dat ze dezelfde initialen heeft als Aleida Schot heeft nimmer noch in haar voordeel, noch in haar nadeel gewerkt.

De jury prijst zich gelukkig dat ze nu eindelijk de vertaalster kan bekronen die in haar beoordelingen al lang hoge ogen gooit, haar sporen dubbel en dwars heeft verdiend en die de Nederlandse literatuur heeft verrijkt met een reeks prachtige vertalingen, in het bijzonder op het gebied van de poëzie. De directe aanleiding om haar de prijs dit jaar toe te kennen is de publicatie van *Wolken boven E*, een dichtbundel van de jong gestorven Russische dichter Boris Ryzji, in 2004 verschenen bij uitgeverij Hoogland & Van Klaveren. Maar niet alleen daarvoor krijgt Anne Stoffel de Aleida Schot-prijs. De jury heeft ook ander werk van haar in haar oordeel betrokken, in het bijzonder haar vertalingen van poëzie van Marina Tsvetajeva en Vladimir Nabokov en haar bijdrage aan het zojuist verschenen eerste deel van de geheel nieuwe vertaling van het verzameld werk van Tsjechov.

Beginnen we met Anne Stoffels poëzievertalingen. We zeggen niets nieuws wanneer we opmerken dat het vertalen van poëzie, ten minste als die berijmd is en een min of meer vast metrum heeft – en dat geldt voor de meeste Russische poëzie, ook de moderne – bijzonder veel vergt van het vermogen en de creativiteit van een vertaler die de vormaspecten van het origineel in de vertaling wil handhaven. Hoe gemakkelijk verzand je niet in rijmelarij of moet je, ter wille van de vorm, zoveel concessies doen aan de inhoud dat er van de inhoud van de oorspronkelijke tekst nauwelijks iets herkenbaars overblijft. Bovendien moet je er, meer nog dan bij proza, op letten dat een woord niet uit de toon valt, als rijmwoord bijvoorbeeld niet te veel of juist te weinig nadruk krijgt. Als je Anne Stoffels vertalingen van Russische gedichten vergelijkt met de oorspronkelijke teksten ben je steeds weer verrast over de verbluffende overeenkomst tussen beide. Niet alleen zijn in de vertalingen de vormaspecten gehandhaafd, maar er is ook slechts minimaal inhoudelijk verlies. Dat betekent tevens dat er nauwelijks iets is bij gefantaseerd, een euvel dat je nog al eens aantreft in poëzievertalingen -- en de toon constant goed wordt getroffen. Bovendien gebruikt de vertaalster geen privé-lexicon, maar stelt ze haar woordgebruik geheel in op de te vertalen tekst. Alles klinkt daardoor natuurlijk, ongedwongen en eenvoudig,

alsof het moeiteloos uit haar pen is gevloeid, terwijl je heel goed beseft hoeveel inspanning die uiteindelijk bereikte natuurlijkheid moet hebben gekost. Als voorbeeld citeren we een van haar gedichten uit de reeds genoemde bundel van Boris Ryzji.

In ruitjeshemd en streepjesbroek gestoken –
Zo loop ik met de dood, mijn klasgenote,
Gearmd op het trottoir.
Soms kussen wij elkaar.

Fabrieken walmen, auto's maken herrie.
De plaatselijke Styx vervoert zijn derrie.
Acacia's in bloei.
Een scheepje rondt een boei.

Ik deel mijn sigaretten met passanten,
En met een glimlach steek ik er de brand ik,
Verschaf ik vuur en raad.
En waar de afgrond gaapt,

Tekent je strik in 't blauw twee witte bogen.
Uit alle ramen hangt wel iets te drogen,
Een t-shirt of een jas,
Of onbestemde was.

Je pappa roept, vriendin, met boze blikken;
Hij dreigt je en hij scheldt, jij vuile flikker,
Wanneer hij door het raam
Ons samen langs ziet gaan.

Vaarwel. Als er bazuingeschal zal klinken
En als hij door zijn tanden heen, de stinkerd,
Mijn naam sist en daarnaast
Een groene rook uitblaast,

Kom jij dan door de wolken aangevlogen,
Leg ademloos je handen voor mijn ogen,
Op ieder oog een hand,
En vraag: wie ben ik dan?

En sneeuw zal bij de klanken van trompetten
Mijn lippen en de dode rouwboeketten
Bedekken als een spreij.
'Mijn engel, dat ben jij.'

Boris Ryzji is geboren in 1974 en in 2001, 26 jaar oud dus, gestorven. Hij is een dichter van na de perestrojka, wat aan zijn taalgebruik duidelijk te merken is. Uitdrukkingen als 'vuile flikker', in het Russisch 'jobany pidaras', verwacht je niet zo snel in een gedicht, maar de hardheid ervan harmonieert wonderwel met poëtische elementen en ook 'kale' beschrijvingen van realia elders in het gedicht. Het is een kunststukje op zichzelf om op dit punt oorspronkelijke tekst en vertaling 'gelijkluidend' te laten zijn.

Wat geldt voor de vertalingen van Ryzji, geldt eveneens voor de andere poëzievertalingen die Anne Stoffel in de loop der jaren heeft gemaakt. Zonder concessies te doen aan vorm en inhoud van het origineel slaagt ze er ook bij dichters uit geheel andere perioden en van geheel andere aard dan Ryzji in vertalingen tot stand te brengen die lezen als oorspronkelijke Nederlandse gedichten. Als voorbeeld citeren we het gedicht van Tsvetajeva 'Goed dat u niet bezeten bent van mij' uit 1915.

Goed dat u niet bezeten bent van mij,
Goed dat ik ook van u niet ben bezeten,
Dat wij op aarde blijven en dat wij
Niet wegzweven naar andere planeten.
Goed dat ik gek mag doen – losbandig, vrij,
Dat ik mijn woorden niet hoef af te meten,
En dat een aanraking van uw kledij
Geen wild, benauwend vuur in mij ontketent.

Goed dat u in mijn bijzijn ook gerust
Liefkozingen van anderen kunt krijgen,
En dat u, als een ander mij eens kust,
Mij niet met hel en vagevuur zult dreigen.
Goed, dat u steeds, bewust of onbewust,
Mijn lieve naam, o lieve, zult verzwijgen...
Dat nooit in 't godshuis, in gewijde rust
Een halleluja voor ons op zal stijgen.

Ik dank u voor dat alles; ik ben blij
Dat u, zonder er zelf iets van te weten,
Zo van mij houdt: dank voor de zon die wij
Niet samen zien, de niet met u gesleten
Verstilde nacht; dat wij elkander bij
Zonsondergang en maneschijn vergeten,
Dat u niet – ach! – bezeten bent van mij,
En dat ik – ach! – van u niet ben bezeten

De jury heeft geen informatie over de werkwijze van Anne Stoffel, maar het kan niet anders dan dat die heel zorgvuldig is. Voor haastwerk leent de vertaalster zich niet en

de stellige indruk bestaat dat ze pas iets uit handen geeft als ze daar echt tevreden over is. Van afraffelen is ze niet gediend, het excellente resultaat weegt zwaarder dan de geldelijke beloning. Tsjechovs enige roman, *Drama op de jacht*, die nu in haar vertaling is opgenomen in het eerste deel van Tsjechovs verzamelde werken, is al eens eerder vertaald, door S. van Praag, een vertaling die, zeker na de bewerking door Jozina Israël, lang niet slecht is. Wat zou er gemakkelijker zijn dan, leunend op deze vertaling, snel iets af te leveren wat er ook goed mee door kan, maar niet een wezenlijke verbetering is van het bestaande. Zo werkt Anne beslist niet. Haar nieuwe vertaling is een stuk preciezer en daardoor ook meteen een stuk beter dan wat er al was. Een juryrapport dient niet om anderen dan de prijswinnaar te desavoueren, wel om de laatste te prijzen. Vandaar alleen een kort citaat uit Anne Stoffels vertaling van *Drama op de jacht*, voldoende, lijkt de jury, om te laten zien hoe nauwkeurig ze te werk gaat en over welk een vlekkeloze beheersing van het Nederlands ze beschikt.

Het grafelijke park, waar we doorheen wandelden, verdient gezien zijn verbluffende weelderigheid een aparte, speciale beschrijving. In botanisch, economisch en menig ander opzicht is het het rijkste en meest grandioze park dat ik ooit heb gezien. Behalve de bovenbeschreven poëtische lanen met de groene gewelven zult u er alles vinden wat de verwende blik maar van een park kan verlangen. Er zijn daar alle mogelijke inheemse en buitenlandse fruitbomen, van kersen en pruimen tot abrikozen zo groot als ganzeëieren. Moerbei, berberis, Franse bergamotbomen en zelfs olijven springen bij iedere stap in het oog... Er zijn daar ook half ingestorte, met mos begroeide grotten, fonteinen, vijvertjes voor goudvissen en tamme karpers, heuvels, prieeltjes, kostbare oranjeëien... En die zeldzame weelde, bijeengebracht door de handen van vaders en grootvaders, die rijkdom van grote, volle rozen, poëtische grotten en eindeloze lanen, was schandelijk verwaarloosd en overgeleverd aan de macht van het onkruid, de bijl van de dief en de kauwen, die ongegeneerd in de zeldzame bomen hun lelijke nesten vlochten!

De kwaliteit van de vertalingen van Anne Stoffel is boven alle lof verheven. Voordat de jury haar rapport besluit wil ze echter nog een kwaliteit niet ongenoemd laten. Dat is de onbaatzuchtige hulp en uitstekende adviezen die Anne geeft aan andere vertalers. Vertalers zijn, ofwel door hun karakter, ofwel door hun toch tamelijk eenzame beroep, niet altijd allemaal even toegankelijk. Anne Stoffel is bepaald niet zo'n eenzame, op zichzelf betrokken vertaler. Dat blijkt wel uit haar vele coproducties met andere vertalers; het blijkt ook uit de bereidheid haar in de loop der jaren opgebouwde deskundigheid met anderen te delen.

Het is de jury een bijzonder genoegen Anne Stoffel voor te dragen voor de Aleida Schotprijs 2005.

De jury:
Arthur Langeveld
Willem G. Weststeijn